

Transparentnost koja razoružava: nekoliko teza o finansiranju OCD

BFPE diskusija 2/2016

Nikola Đurić¹

Organizacije civilnog društva u Srbiji nisu održive. Veliki broj njih radi važan posao, i bavi se pitanjima koja su od velikog značaja za naše društvo. Ipak, uz nekoliko izuzetaka, one uglavnom funkcionišu u okviru zatvorenih zajednica gde isti ljudi iznova posećuju iste, ili slične događaje, a nebrojene publikacije se objavljuju tako da ih pročitaju samo autori i lektori. Samim tim, ne iznenađuje da se javio problem finansiranja aktivnosti organizacija u periodu kada tradicionalne donatorske organizacije postaju manje zainteresovane za ovo područje, ili preusmeravaju svoju pažnju na druge teme.

Finansije nisu nova tema u ovoj oblasti. U mnogim organizacijama, zaposleni se bave određenim temama zato što su donatori za njih objavili pozive, a ne zato što su njima zanimljive. Mnogi su u žurbi primorani da se «priuče» u onim oblastima koje su «tražene».

Iz brojnih razgovora na ovu temu, često se izdvajaju dve, naizgled srodne, vrste mogućih rešenja. Prva preporuka je **da bi organizacije civilnog društva trebalo da ostvare bližu saradnju sa (društveno odgovornim) akterima (ne nužno pojedincima) koji raspolažu značajnim sredstvima.** Ovakav način prikupljanja sredstava se odnosi dakle na praksu „društveno odgovornog poslovanja“ i pojedinačnih filantropa.² Druga preporuka se tiče **podsticanja i održavanja kontakta sa velikim brojem građana koji su zainteresovani da podrže ciljeve i aktivnosti organizacije, kroz manje i veće donacije.**

U diskusiji koju smo ranije vodili na ovu temu, nema onih koji nisu saglasni sa tezom da u oblasti finansiranja organizacija civilnog društva postoji problem i da je neophodno nešto

¹ Autor je diplomirani politikolog za međunarodne poslove i raniji saradnik Beogradskog fonda za političku izuzetnost.

² Ovde se radi o filantropima koji raspolažu značajnim sredstvima, po ugledu na poznate, domaće i strane zadužbinare i dobrotvore. U ovoj diskusiji nećemo posvetiti pažnju ovom vidu finansiranja organizacija civilnog društva, iako se i on može pokazati značajnim u vremenu pred nama. Verujemo da je trenutno ovakav vid podrške OCD u toj meri malo zastupljen, da ga praktično i ne vredi uzimati u razmatranje.

menjati. Razlike se pojavljuju kod opredeljivanja za prvu ili drugu preporuku, društveno odgovorno poslovanje ili donacije građana.

Uvereni smo da, iako je praksa društveno odgovornog poslovanja veoma važna, rešenje leži u dugoročnoj i iskrenoj posvećenosti te komunikaciji sa građanima koji su zainteresovani za teme kojima se organizacije bave – i samim tim – pružanje podrške kroz redovne ili sporadične novčane priloge.

Iako je u pogledu komunikacije sa donatorima i administracije projekata, donekle lakše imati podršku jednog ili nekoliko društveno odgovornih preduzeća, ne mislim da je ovo dobro rešenje iz dva važna razloga. Prvo, verujemo da su organizacije koje imaju podršku preduzeća mnogo manje nezavisne u delovanju, tj. da su u određenoj meri sprečene da deluju onako kako bi želele. Preduzeća, po prirodi stvari, nemaju interesa da troše vreme i sredstva na probleme koji se tiču polarizujućih društvenih pitanja, a bavljenje tim pitanjima je u svakom društvu neophodno. Ovakva preduzeća će ostati fokusirana na teme koje su „fotogenične“, koje izgledaju dobro u mesečnim, kvartalnim, i godišnjim izveštajima o „društveno odgovornom poslovanju“. To je sasvim očekivano i potpuno legitimno, ali ne menja činjenicu da su potrebne i organizacije koje deluju na planu važnih pitanja, kojima se korporacije radije ne bave. Ovakva vrsta krutosti kod korporativnih donatora može dovesti do toga da se izgubi oštrina koja dovodi do promena, tamo gde su one potrebne.

Drugi važan razlog, zbog koga smatramo da oslanjanje na krupnu finansijsku podršku, koja dolazi od strane društveno odgovornih preduzeća, nije prikladno rešenje, tiče se iste vrste **krhkosti kojoj su OCD izložene u trenutnom donatorskom „roll-outu“, ili dramatičnoj promeni fokusa**, sa pojavom okolnosti kakvu predstavlja izbeglička kriza. Istina je da se između organizacija i donatora formira odnos poverenja, gde donatori (bilo da govorimo o specijalizovanim donatorskim organizacijama ili preduzećima) nastoje da nastave saradnju sa onim organizacijama koje su se ranije pokazale kao odgovoran i uspešan partner. Ipak, to ne znači da usled drastične promene okolnosti, kakva je u poslovnom svetu još češća, ne može doći do situacije gde je saradnju nužno prekinuti. Organizacije se u tom slučaju nalaze u jednakoj situaciji, budući da brzo moraju da nađu zamenu ovom izvoru finansiranja aktivnosti, istovremeno sa drugim, tematski slično usmerenim akterima. Ovo izvesno dovodi do ranije pomenute kompromitacije misije organizacija, budući da „preživljavanje“ diktira i fleksibilnost u izboru tema.

Uzevši u obzir dva navedena argumenta, tematsku krutost društveno odgovornih preduzeća i istovetnu krhkost koju nose krupne donacije, verujem da je druga opcija, gde organizacije finansiraju za njihov rad zainteresovani građani, bolja. **Građani imaju slobodu da svojim doprinosom stanu i iza tema kojima se preduzeća radije ne bave.** Promena raspoloženja ili finansijske poteškoće jednog građanina neće dovesti do kolapsa aktivnosti organizacije. Jednom kada su stekle njihovo poverenje, organizacije moraju da naprave niz pogrešnih koraka, da bi izgubile poverenje značajnog dela pojedinaca koji ih podržavaju.

Jedna od zamerki pristupu koji se usmerava na priloge građana jeste da je kod nas ovakva praksa tek u povoju, te da stoga organizacije ne mogu ovde očekivati mnogo zainteresovanosti kod građana. Postoji nekoliko problema sa mobilizacijom podrške građana, pogotovo u domaćem kontekstu. Kao ključni problem, vidimo činjenicu da **nije dovoljno da samo uska grupa ljudi vidi neko pitanje kao nešto čemu je potrebno posvetiti pažnju.**³

Pojedini autori prepoznaju jedan, možda i neizbežan trend, gde građani umesto da sami učestvuju u zagovaranju određenih interesa, svojevremeno taj posao poveravaju profesionalizovanim udruženjima, organizacijama civilnog društva, u zamenu za podršku u vidu plaćenog članstva.⁴ Naše OCD su profesionalizovale zastupanje odnosno zagovaranje, ali su izgubile dodir sa tzv. «bazom». One nisu imale podsticaje da komuniciraju sa građanima, ali su u komunikaciji sa donatorskim organizacijama postale veoma vešte. Smatramo da je to greška donatorske zajednice. Da se od samog početka donatorskog prisustva u Srbiji insistiralo na temi uključivanja građana u podršku OCD, situacija bi sada bila donekle bolja. Lestvica za finansiranje organizacija je podizana u pogledu raznih uslova, ali jedan od njih nije bio i bliža saradnja sa direktnim korisnicima. Ovako, imamo skupu lekciju, za koju se nadamo da je naučena i da će biti primenjivana na drugim mestima gde se pažnja donatorske zajednice preselila.

Pored ovog ključnog problema, druge dve poteškoće su – prvo, nepoverenje građana u organizacije civilnog društva, i drugo, prioritet za prikupljanje sredstava od strane građana imaju problemi koji se tiču „preživljavanja“.

Kod nekih građana OCD nose stigmama mašina za bezrazložno trošenje para, ili često i gore od toga, a razlozi za to su raznoliki. **Ključ da se to prevaziđe je transparentnost koja razoružava.** Potrebno je da se svaka organizacija, koja ima nameru da prikuplja donacije od građana, objavi precizne podatke o tome koliko novca je dobila od koga, i za koje svrhe. To je jedini način da se prevaziđe trenutna situacija. Pioniri na ovom polju će se svakako sresti sa sporim napretkom, što ne znači da je dobra ideja ovakav pomak odložiti za neki budući period. Dobar primer toga kako se pristupa transparentnosti donacija je humanitarna organizacija Srbi za Srbe.

³ Naravno, ovo ne znači da su važna jedino pitanja koja imaju široku narodnu podršku, već se tiče činjenice da bez podrške (ne nužno novčane) onih kojih se tema direktno tiče (koliko god njih bilo), delovanje organizacija pre svega gubi na smislu, a posledično i na uticaju. Kako smo ranije primetili u diskusiji, teme se prečesto zatvaraju u uzak krug ljudi koji se njima bave profesionalno, bez kontakta sa „krajnjim korisnicima“.

⁴ Idealna je situacija gde građani sem novcem, učestvuju i ličnim angažmanom, ali to predstavlja mnogo krupniju temu građanske uključenosti/isključenosti i njenih posledica za sve oblasti našeg života, na čelu sa stabilnošću našeg demokratskog uređenja.

Svedoci smo žalosnog obilja humanitarnih aktivnosti prikupljanja sredstava za lečenja u inostranstvu, obnovu kuća i pomoć siromašnim, višečlanim porodicama. Utisak je da se one uglavnom završavaju uspešno. **To znači da su ljudi voljni da učestvuju i doniraju novac.** Pitanje koja nas interesuje je - kako pokazati ljudima da organizacije koje se bave npr. reformom u sektoru bezbednosti, ljudskim pravima, životnom sredinom, sadržajima u oblasti kulture i sl, takođe zaslužuju njihovu podršku, i rade stvari koje ih se tiču.

Kao u "piramidi potreba", ljudi opravdano teže da se prvo bave stvarima od kojih zavisi život. Kod finansiranja OCD, plašimo se da je u pitanju problem nalik onome sa kokoškom i jajetom. Kada postoji sistem koji ne funkcioniše, postojaće velika potreba za angažovanjem novca i vremena građana u pitanjima koja se tiču preživljavanja (lečenje u inostranstvu, i slično). To ostavlja "na suvom" organizacije koje se bave drugim pitanjima. **Problem je u tome što ukoliko ne postoje organizacije koje se iskreno bave pitanjima poput dobrog upravljanja i borbe protiv korupcije, osuđeni smo na to da se zauvek bavimo pitanjima preživljavanja.** Ovako predstavljeno, pitanje održivosti organizacija koje bave sistemskim preduslovima razvoja, ono o čemu je britanski premijer Kameron govorio kao o „zlatnoj niti“, postaje važno za sve građane. Posao je organizacija civilnog društva da im to predstave i da, kada za to vreme dođe, opravdaju ukazano poverenje.

Vreme u ovom slučaju nije na strani organizacija civilnog društva. Potrebno je što pre doprineti tome da davanje novca u društvene svrhe postane popularna i redovna praksa svih koji su u stanju da daju male donacije. **Organizacije civilnog društva moraju da nađu način da učine relevantnim svoje delovanje, pre svega u očima onih u čije ime se tim pitanjima bave. One koje ne uspeju to da urade osuđene su na gašenje, a to nije nužno uvek i loša stvar.**